

**NEĮGALIŲJŲ REIKALŲ DEPARTAMENTO
PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS
2008 – 2010 METŲ STRATEGINIS VEIKLOS PLANAS**

Asignavimų valdytojo kodas 18 900 0173

Aplinkos ir išteklių analizė

Išorės veiksniai:

Politiniai veiksniai:

Neįgaliųjų socialinės integracijos įgyvendinimą šalyje reglamentuoja Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (Žin., 1991, Nr. 36-969). Šio įstatymo 16 straipsnis reglamentuoja neįgaliųjų socialinės integracijos valdymą, kuriuo vadovaujantis Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama - Departamentas) koordinuoja ir įgyvendina Nacionalinę žmonių su negalia socialinės integracijos programą bei vykdo kitas neįgaliųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimo priemones.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1423 (Žin., 2005, Nr. 152-5600) pakeitė Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pavadinimą į Neįgaliųjų reikalų departamentą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Departamentas). Socialinės apsaugos ir darbo ministras 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. A1-340 „Dėl Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 3-67) patvirtino Departamento nuostatus.

Per 2004-2007 metus šalyje priimta visa eilė teisės aktų, kurių įgyvendinimas žymiai keičia neįgaliųjų gyvenimą ir didina neįgaliųjų galimybes dirbti, mokytis, būti ugdomiems ir savarankiškiems, dalyvauti visuomenės gyvenime ir naudotis visai visuomenei sukurtomis gėrybėmis:

1. Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (Žin., 1991, Nr. 36-969). Šiuo įstatymu pakeisti neįgalumo nustatymo vaikams ir suaugusiems metodai bei priartintas neįgaliųjų socialinės integracijos modelis prie ES šalių modelio, teisiškai įtvirtintos neįgaliųjų lygios teisės ir galimybės visuomenėje. Neįgaliųjų socialinės apsaugos sistemos reformos skatina teigiamus pokyčius įvairiose neįgaliųjų gyvenimo srityse, darbingumo lygio vietoj invalidumo grupės nustatymas sudaro galimybes objektyviau įvertinti žmogaus gebėjimus dirbti, gauti būtinas rehabilitacijos paslaugas bei išmokas; diferencijuojant asmenų iki 18 metų neįgalumą pagal neįgalumo lygį valstybė palankesnėmis sąlygomis remia šeimas, auginančias ir slaugančias sunkią ir labai sunkią negalią turinčius vaikus. Įgyvendinant šį įstatymą gerės įvairaus amžiaus neįgaliųjų gyvenimo kokybė, kadangi bus efektyviau tenkinami jų specialieji poreikiai. Įgyvendinant įstatymo nuostatas dėl profesinės rehabilitacijos, šalyje kuriama vieninga profesinės rehabilitacijos sistema, sudaranti prielaidas neįgaliesiems įgyvendinti vieną esminių demokratinės visuomenės teisių - teisę į darbą, o tuo pačiu teisę į visavertį, prasmingą gyvenimą. Šiame įstatyme įtvirtintų nuostatų dėka palaipsniui visuomenės sąmonėje formuojamas požiūris, kad negalia - ne medicininis, bet socialinis reiškinys, tai yra didžiąja dalimi priklausantis nuo neįgaliesiems sudarytų galimybių įvairiomis priemonėmis kompensuoti negalią ir dalyvauti visuomenės gyvenime.

2. Socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589). Šio įstatymo privalumas - pasikeitęs požiūris ne tik į socialines paslaugas gaunantį asmenį, bet ir jo šeimos narius. Naujuoju įstatymu siekiama skatinti socialinių paslaugų įvairovę ir didinti jų prieinamumą – atsiranda naujos paslaugų formos (savarankiško gyvenimo namai, socialinė globa į namus, dienos socialinės globos centrai), kurios padės šiuo metu dėl socialinių paslaugų įvairovės stygiaus ne tik neįgaliesiems, bet ir jų šeimos nariams, prižiūrintiems neįgaliuosius, sulaukti valstybės paramos.

3. Užimtumo rėmimo įstatymas (Žin., 2006, Nr. 114-5115). Įstatyme atsirado nuostata – skatinti neįgaliųjų įdarbinimą ir jų verslumą. Darbdaviams, įdarbinusiems sunkią negalią turinčius asmenis, kiekvieną mėnesį už kiekvieną dirbantį asmenį per visą jų darbo laikotarpį mokama už faktiškai dirbtą laiką pagal Vyriausybės patvirtintą minimalų valandinį atlygį apskaičiuoto darbo užmokesčio subsidija. Jei neįgalieji norės kurti savo verslą, jiems pagal įstatymo nuostatas bus galima suteikti subsidiją darbo vietai įsteigti, darbo priemonėms įsigyti. Įgyvendinant šį įstatymą bus sudarytos sąlygos neįgaliesiems dirbti pagal jo galimybes.

4. Socialinių įmonių įstatymas (Žin., 2004, Nr. 96-3519) reglamentuoja įmonių, kuriose dirba neįgalieji,

rėmimo tvarką ir sudaro sąlygas sunkias negalias turintiems neįgaliesiems dirbti.

5. Būsto pritaikymo žmonėms su negalia 2007-2011 m. programa (Žin., 2006, Nr. 73-2782). Įgyvendinant šią programą siekiama padėti neįgaliesiems, turintiems judėjimo negalią ir apsitarnavimo buitėje sutrikimų, įveikti izoliaciją savo namuose bei sudaryti sąlygas aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Būsto pritaikymą neįgaliesiems organizuoja savivaldybės. Būsto pritaikymo išlaidos asmenims su ryškiais ir labai ryškiais judėjimo ir apsitarnavimo sutrikimais bus dengiamos 80 procentų iš valstybės biudžeto lėšų, o likusias 20 procentų denga savivaldybės (asmenims su vidutiniais judėjimo ir apsitarnavimo sutrikimais atitinkamai - po 50 procentų).

6. Finansinės pagalbos priemonių teikimo neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose, tvarkos aprašu (Žin., 2006, Nr. 93-3655) reglamentuojama finansinės paramos neįgaliesiems, studijuojantiems aukštosiose mokyklose tvarka. Finansinė parama teikiama studijuojantiems valstybinėse aukštosiose mokyklose neįgaliesiems, kurie turi I ar II invalidumo grupę arba sunkų ar vidutinį neįgalumo lygį, arba 45 procentų ar mažesnį darbingumo lygį. Studentų specialiesiems poreikiams tenkinti kas mėnesį bus skiriama 50 procentų valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos dydžio tikslinė išmoka. Neįgaliesiems iš dalies valstybės finansuojamose vietose, skiriama 3,2 MGL dydžio tikslinė išmoka kiekvieną semestrą išlaidoms už studijas iš dalies kompensuoti.

7. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2005 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1426 (Žin., 2005, Nr. 152-5603) patvirtino Neįgaliųjų reikalų tarybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama - Taryba) sudėtį ir jos nuostatus. Taryba veikia visuomeniniais pagrindais ir nagrinėja svarbiausius neįgaliųjų socialinės integracijos klausimus bei teikia pasiūlymus Socialinės apsaugos ir darbo ministrui dėl neįgaliųjų reikmes atitinkančios neįgaliųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimo. Ji sudaroma lygiateisės partnerystės pagrindu iš valstybės institucijų ir neįgaliųjų asociacijų deleguotų atstovų. Neįgaliųjų reikalų tarybą techniškai aptarnauja Departamentas.

8. Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymui įgyvendinti rengiamos ilgalaikės programos (Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metams programa) (toliau – Nacionalinė programa) (Žin., 2002, Nr. 57-2335), kurios įgyvendinimą koordinuoja Departamentas, kuris pats vykdo dalį šios programos priemonių.

9. Valstybės kontrolė atliko 2006 metų Neįgaliųjų socialinės integracijos programos veiklos auditą ir pateikė rekomendacijas dėl veiklos gerinimo. Pagal pateiktas rekomendacijas Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas Valstybinio audito ataskaitos rekomendacijų įgyvendinimo planas, kuriame planuojamos priemonės Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos ir Departamento vykdomos Neįgaliųjų socialinės integracijos programos nustatytiems trūkumams šalinti ir rekomendacijoms įgyvendinti. Planuojama tobulinti Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos koordinavimą, stebėseną, socialinės integracijos priemonių planavimą, vykdymą, koordinavimą, tobulinti teisinę bazę ir parengti Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metų programos pakeitimo projektą, pakeisti neįgaliųjų socialinės integracijos programų finansavimo tvarką ir įtraukti į neįgaliųjų socialinės integracijos programos priemonių vykdymą savivaldybes. Nuo 2008 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu pakeistas neįgaliųjų socialinės integracijos programų finansavimo tvarkos aprašas (Žin., Nr. 97-3944), kuriuo vadovaujantis pakeista konkurso tvarka finansuojamų programų struktūra ir finansavimo modelis. Departamentas skelbia konkursus ir konkurso tvarka finansuoja neįgaliųjų asociacijų vykdomus paslaugų bendruomenėje projektus, kurie apima pagal negalios pobūdį reikalingų paslaugų teikimą, socialines paslaugas, motyvacijos dirbti didinimą, įtraukimą neįgaliųjų bendruomenėje į nuolatinio pobūdžio sporto, kultūros, poilsio veiklas ir neįgaliųjų veiklos rėmimo projektus. Įgyvendinant Nacionalinės programos priemones kiekvienais metais apie 30 proc. šalies neįgaliųjų gauna paslaugas ar pasinaudoja neįgaliųjų socialinės integracijos programomis.

Didelę įtaką neįgaliųjų socialinei integracijai šalyje turi tarptautiniai teisės aktai ir narystė Europos Sąjungoje. 2006 m. JTO patvirtino Neįgaliųjų teisių konvenciją, kurios ratifikavimui rengiasi Lietuva. Europos tarybos Ministrų komitetas patvirtino rekomendacijas valstybės narėms dėl Europos Tarybos Veiksmų plano skatinti neįgaliųjų teises ir visapusi dalyvavimą visuomenėje, gerinant jų gyvenimo kokybę 2006-2015 metais. Įgyvendinant šias neįgaliųjų socialinės integracijos politikos priemones tikimasi Lietuvoje paspartinti neįgaliųjų socialinės integracijos raidą ir priartinti ją prie Europos Sąjungos valstybėms narėms įprastų socialinės apsaugos standartų.

Ekonominiai veiksniai:

Neįgaliųjų socialinę integraciją atspindi ir sąlygoja šalies ekonominis lygis, situacija darbo rinkoje, visuomenės požiūris į neįgaliųjų problemų sprendimą ir realios galimybės finansuoti socialinę, sveikatos bei švietimo sritis. Svarbiausios neįgaliųjų socialinės integracijos kryptys; naudojant reabilitacijos (medicininė, profesinė, psichosocialinė, savarankiškų įgūdžių ugdymas) priemonės, socialinės paslaugas, pritaikant viešąją

fizinę, būsto ir informacinę aplinką, skatinant įdarbinimo ir užimtumo priemones ir dalyvavimą kultūroje, sporte ir poilsio veiklose, formuojant visuomenės teigiamą požiūrį į neįgaliuosius, siekti neįgaliųjų lygių galimybių.

Neįgaliųjų padėtį bei integracijos galimybes įtakoja lėšos, skiriamos socialinės apsaugos garantijoms, globai ir rūpybai, paslaugų teikimui ir plėtrai, aplinkos pritaikymui, švietimo ir ugdymo, užimtumo finansavimui ir kitoms priemonėms. Ekonominė šalies padėtis, nedarbo lygis (ypač kaimo vietovėse) skatina žmones siekti invalidumo kaip pragyvenimo šaltinio ir neskatina jų reabilitacijos bei siekimo grįžti į darbo rinką, lėtina socialinių paslaugų vystimąsi, užimtumo sistemos tobulėjimą, neįgaliųjų teisių į mokslą realizavimą. Socialinės integracijos lygis priklauso ir nuo pačių neįgaliųjų motyvacijos ir ekonominio aktyvumo, kuris šiuo metu yra gana žemas. Gyventojų surašymo duomenimis darbo užmokesčio pajamas gauna 7,4 procentų, o invalidumo pensiją kaip pajamų šaltinį nurodo 78 procentai neįgaliųjų.

2007 metais Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metams programos daliai priemonių, kurias vykdo ir koordinuoja Departamentas, buvo skirta 35120,3 tūkst. litų iš jų 333920,3 tūkst. litų išlaidoms ir 1200 tūkst. litų turtui įsigyti. Buvo finansuotos ir neįgaliųjų reabilitacijai ir integracijai skirtos programos, kurias vykdė 32 vykdytojai - neįgaliųjų organizacijos (vienijančios per 105 tūkst. neįgaliųjų), reabilitacijos ir mokymo įstaigos, savivaldybės, aukštosios mokyklos.

Palyginus su 2006 metais 2007 metų asignavimai programos įgyvendinimui padidėjo 1,5 procento. Lėšų augimą lėmė 2007 metais pradama vykdyti Būsto pritaikymo neįgaliesiems 2007-2011 metams programa.

Socialiniai veiksniai:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, bendras neįgaliųjų skaičius 2006 m. buvo 251243 asmenys, iš jų darbingo amžiaus – 154599 asmenys, neįgalių vaikų – 16464. Šalyje 2006 m. gyveno per 80000 judėjimo, 20000 proto ir psichikos, 7000 regos, 7700 klausos, 136636 kitus sveikatos sutrikimus turintys asmenys.

Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos duomenimis, 2006 m. pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais 20,4 tūkst. darbingo amžiaus asmenų. Palyginti su 2005 m., jų sumažėjo 8 procentais ir iš 1000 darbingo amžiaus asmenų 10 buvo pirmą kartą pripažinti neįgaliaisiais.

Neįgalieji, kuriems yra nustatytas darbingumo lygis, įgyja teisę gauti netekto darbingumo (invalidumo) pensiją, kuri valstybiniu socialiniu draudimu draustiems asmenims yra mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau SODRA) lėšų, nedraustiems valstybiniu socialiniu draudimu mokama iš valstybės biudžeto lėšų (šalpos pensijos). 2006 metais šalpos pensijas gaunančių neįgalių suaugusiųjų ir vaikų skaičius lyginant su 2005 metais padidėjo nuo 35,2 tūkst. iki 36,4 tūkst., neįgaliųjų, gaunančių SODROS netekto darbingumo (invalidumo) pensijas, lyginant su 2006 metų duomenimis 2005 žymiai sumažėjo (59,25 procento) ir sudaro 86,06 tūkst. neįgaliųjų.

Dėl negalios apie 40000 neįgaliųjų (aklųjų ir silpnaregių, kurčiųjų, su proto negalia, su judėjimo funkcijų sutrikimais) negali įprastais būdais priimti ir apdoroti informacijos, o dalis neįgaliųjų dėl nepritaikytos fizinės aplinkos negali pasiekti informacijos šaltinių.

Vertinant situaciją pagal negalių pobūdį, sunkiausioje padėtyje atsiduria neįgalūs (specialiųjų poreikių) vaikai (16 tūkst.), kuriems nepakankamai pritaikytos ikimokyklinės įstaigos, mokyklų klasės, ugdymo centrai; visiškos negalios asmenys, 0-20 darbingumo lygį ir judėjimo funkcijų, sunkią regos ir klausos negalią, psichikos sutrikimus turintys bei savarankiškai apsitarnauti negalintys neįgalieji, kuriems Lietuvoje trūksta socialinių paslaugų, ugdymo, užimtumo tarnybų, pritaikytos aplinkos.

Neįgaliųjų užimtumas šalyje yra viena iš aktualiausių problemų. Sunkiausia yra įdarbinti arba užimti sutrikusios psichikos, regėjimo, klausos negalią bei sunkiausias negalias turinčius neįgaliuosius, o dirbančių neįgaliųjų pajamos dažnai yra minimalios. 1996-2004 m. dirbo tik apie 10 proc. dirbančių neįgaliųjų. 2005-2006 metais neįgaliųjų užimtumo situacija pradėjo gerėti.

Lietuvos darbo biržos duomenimis 2006 m. darbo biržoje buvo užsiregistravę ir aktyviai ieškojo darbo 10828 neįgaliųjų (bendras skaičius lyginant su 2005 metų duomenimis padidėjo 18,6 proc.), iš jų buvo įdarbinta 3809 (2005 m. – 3,2 tūkst.) neįgalių bedarbių, arba 4 proc. (2005 m. – 2,9 proc.) visų įsidarbinusių asmenų. Įregistruotų bedarbių su negalia skaičius padidėjo 2 tūkst., jų dalis nuo visų įregistruotų bedarbių išaugo nuo 5,4 iki 6,7 proc.

Mažėjant darbo jėgos paklausai bei augant konkurencijai, darbo rinkoje kvalifikacijos lygis tampa pagrindine išlikimo joje sąlyga ir neįgaliesiems iškyla profesinių įgūdžių ir kvalifikacijos problema. Įgyvendinant neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą vyksta žymūs pokyčiai neįgaliųjų profesinės reabilitacijos srityje. Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nuostatos numato, kad darbingo amžiaus asmenims pagal profesinės reabilitacijos kriterijus nustatytus poreikį profesinės reabilitacijos paslaugoms, darbingumo lygis nustatomas tik pritaikius profesinės reabilitacijos priemones.

Užimtumo statistika rodo profesinės reabilitacijos paslaugų trūkumą. Nuo 2002 metų profesinės

reabilitacijos paslaugas asmenims su sunkia fizine negalia teikia Valakupių reabilitacijos centras, esantis Vilniuje.

Profesinės reabilitacijos paslaugas 2007 metais teikė šešios įstaigos, laimėjusios profesinės reabilitacijos paslaugų pirkimo konkursą. Per 2007 metus į VŠĮ Valakupių reabilitacijos centre Vilniuje profesinės reabilitacijos programą baigė 125 asmenys, įsidarbino 62, VŠĮ „Profesijos spektras“ Druskininkuose – baigė 75, įsidarbino – 34, VŠĮ „Vilties žiedas“ Kaune – baigė 74, įsidarbino 42, VŠĮ „Palangos reabilitacinė ligoninė“ Palangoje – baigė 58, įsidarbino 18, Lietuvos reabilitacinio profesinio rengimo centre Radviliškyje – baigė 3, įsidarbino 1. Per 2007 metus teritorinėse darbo biržose įregistruoti 285 asmenys, kuriems nustatytas profesinės reabilitacijos poreikis. Iš jų 282 asmenys nusiųsti į profesinės reabilitacijos programą. Profesinės reabilitacijos programą baigė 335 asmenys, iš jų 157 įsidarbino.

Siekiant užtikrinti asmenims su sunkia fizine negalia profesinės reabilitacijos priemonių taikymą, planuojama pasinaudojus struktūrinių fondų pagalba įsteigti profesinės reabilitacijos centrą Kaune.

2006 metais šalies 105 specialiosios paskirties ir kitų tipų ikimokyklinio ugdymo įstaigose, 66 specialiojoje (internatinėje) mokykloje ir specialiojo ugdymo centre, bendrojo lavinimo mokyklose su veikiančiomis specialiosiomis išlyginamosiomis ir lavinamosiomis klasėmis ir bendrojo lavinimo mokyklose bendrojo ugdymo klasėse buvo ugdoma per 70 tūkstančių specialiųjų poreikių vaikų, kurie dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turi ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, jiems sudėtinga suprasti ir priimti informaciją. Specialios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankė 3914 vaikai, tai 570 vaikų mažiau nei 2005 metų Daugiausiai vaikų (59 procentų) turėjo kalbos sutrikimų, 12 procentų – regos sutrikimų, 4 procentai – fizinių ir judėjimo sistemos sutrikimų. Be to, ikimokyklinio ugdymo įstaigų bendrojo ugdymo grupėse buvo 14,4 tūkst. vaikų su nukrypimais nuo vystymosi normos, kuriems taikytas korekcinis ar specialusis ugdymas. Per 2006 m. jų skaičius išaugo 1,6 tūkst. (13 procentų).

Specialiųjų poreikių mokiniai gali būti ugdomi specialiosiose mokyklose ar specialiojo ugdymo centruose, jiems sudaryta galimybė mokytis kartu su kitais bendruomenės nariais bendrojo lavinimo mokyklų specialiosiose, lavinamosiose klasėse ir bendrojo ugdymo klasėse visiškos integracijos forma.

2006–2007 mokslo metų pradžioje veikė 66 specialiosios mokyklos ir specialiojo ugdymo centrai. Jose buvo ugdoma 5,1 tūkst., arba 8,7 procento visų specialiųjų poreikių mokinių. Palyginti su 2005 metais, jų skaičius sumažėjo 3 procentais. Kas dešimtas specialiųjų mokyklų mokinytis turi klausos sutrikimų, 6 procentai – fizinių ir judėjimo, po 5 procentus – kalbos ir regos sutrikimų. Didžioji dalis specialiųjų mokyklų mokinių, 3,5 tūkst. arba 70 procentų, turi intelekto sutrikimų (2005 m. – 71%). 2006 m. beveik pusė (49%) mokinių mokėsi ir gyveno specialiųjų mokyklų bendrabučiuose (2005 m. – 47%), o 0,8 procento – buvo mokomi namuose.

2006–2007 mokslo metais bendrojo lavinimo mokyklose su veikiančiomis specialiosiomis išlyginamosiomis ir lavinamosiomis klasėmis, skirtomis mokytis vaikams dalinės integracijos forma, mokėsi 797 vaikai (2004–2005 mokslo metais veikė 194 tokios mokyklos, jose mokėsi 865 vaikai). Dalinės integracijos forma mokėsi 1,4 procento visų specialiųjų poreikių mokinių.

Pastaraisiais metais vis augęs specialiųjų poreikių mokinių, besimokančių bendrojo ugdymo klasėse skaičius, nuo 2004–2005 mokslo metų ėmė mažėti. Tam turėjo įtakos pastaraisiais metais mažėjantis bendras mokinių skaičius bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau vaikų su specialiaisiais poreikiais dalis šiose mokyklose liko nepakitusi. 2005–2006 mokslo metais bendrojo ugdymo klasėse mokėsi 52,2 tūkst. specialiųjų poreikių mokinių, jie sudarė dešimtadalį (10,3 procentų) visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių. Dauguma jų, 57 procentai, – mokiniai, turintys kalbos ir komunikacijos sutrikimų, 13 procentų – specifinių pažinimo sutrikimų, po 6 procentus – intelekto bei lėtinių somatinių ir neurologinių sutrikimų.

Specialiųjų poreikių mokiniai, norintys įgyti profesiją, gali mokytis profesinėse mokyklose, kuriose 2005–2006 mokslo metais buvo įregistruota 31 (2004–2005 mokslo metais – 14) pagrindinio profesinio mokymo programa, skirta žmonėms su negalia. 2006–2007 mokslo metais profesijos mokėsi 1071 (2005 mokslo metais – 1242) specialiųjų poreikių mokiniai. 2007 mokslo metais sumažėjo besimokančių neįgaliųjų skaičius profesinėse mokyklose ir išaugo kolegijose bei universitetuose. Kolegijose studijavo 358, universitetų pagrindinėse studijose – 594 studentai su negalia (2006 metais atitinkamai 258 ir 289 studentai).

Neįgaliųjų socialinę izoliaciją šalyje siekiama sumažinti įvairiomis priemonėmis, viena iš jų – Nacionalinės programos priemonių įgyvendinimas. Įgyvendinant Nacionalinės programos priemones kiekvienais metais apie 30 procentų šalies neįgaliųjų gauna paslaugas ar pasinaudoja neįgaliųjų socialinės integracijos programomis.

Technologiniai veiksniai:

Modernių informacijos bei komunikacijų technologijų plėtra sudaro didesnes galimybes neįgaliesiems siekti išsilavinimo, tobulinti profesinę kvalifikaciją bei integruotis į atvirą darbo rinką.

Šalyje gyvena apie 40000 neigaliųjų, kurie dėl negalios negali įprastais būdais priimti ir apdoroti informacijos, kuriems naujos technologijos padėtų savarankiškai gyventi, dirbti, bendrauti. Tačiau naujų technologijų panaudojimo procesas neigaliųjų reikmėms yra nepakankamas dėl pačių neigaliųjų nedidelio pajamų dydžio, lėšų, kompetencijos ir iniciatyvų stygiaus.

Nuo 1998 metų įgyvendinama gestų kalbos vartojimo programa, pagal kurią steigiami gestų kalbos vertėjų centrai ir teikiamos lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugos kurtiesiems. Nuo 2005 metų vykdoma Lietuvių gestų kalbos vartojimo ir vertėjų paslaugų teikimo 2005-2008 metams programa. Ši programa reglamentuoja gestų kalbos leksikos tyrimą, vartotojų mokymus ir sąlygos gestų vertimo paslaugų teikimą visose apskrityse. Pasitelkiant naujas technologijas planuojama įdiegti veikiančią internete virtualią gestų kalbos mokyklą, skirtą mokyti gestų girdinčius vartotojus, rengiamas elektroninis gestų kalbos žodynas, kuriama ir tobulinama balso sintezės programa.

Parengta informacinės aplinkos pritaikymo žmonių su negalia ugdymui metodika ir neigaliesiems skirtų elektroninio mokymo priemonių pritaikymo ir saugojimo formatų metodiniai reikalavimai, neigaliesiems pritaikytų interneto tinklapių kūrimo, testavimo ir įvertinimo metodinės rekomendacijos.

Regėjimo negalią turintiems asmenims leidžiama literatūra Brailio raštu, įgarsinamos knygos DVD formate, veikia valstybės išlaikoma Lietuvos aklųjų biblioteka.

2007 metais pradėjo veikti universalios neigaliųjų reabilitacijos ir integracijos informacinės sistema, kuri sudaro galimybę gauti naujausią neigaliųjų reabilitacijai ir integracijai į visuomenę aktualią ir pastoviai atnaujinamą specializuotą informaciją. Šią duomenų bazę administruoja Departamentas.

Vidaus veiksniai:

Teisinė bazė:

Departamentas savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymais, strateginiu veiklos planu, kitais teisės aktais. Neigaliųjų teises šiuo metu reglamentuoja per 70 įvairių teisės aktų.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos neigaliųjų socialinės integracijos įstatymo (Žin., 1991, Nr. 36-969; 2004, Nr. 83-2983; 2005 Nr. 127-4534) 16 punkto nuostatomis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. 1423 „Dėl Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pavadinimo pakeitimo bei pavedimo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai vykdyti steigėjo funkcijas“ (Žin., 2005, Nr. 152-5600), Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. A1-340 „Dėl Neigaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr.3-67), Departamentas koordinuoja ir įgyvendina Nacionalinę žmonių su negalia socialinės integracijos programą bei vykdo kitas neigaliųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimo priemones.

Organizacinė struktūra:

Departamentas yra viešas juridinis asmuo, kurio steigėjo funkciją atlieka Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Departamento veiklai vadovauja Departamento direktorius, kuris yra pavaldus ir atskaitingas Socialinės apsaugos ir darbo ministrui. Vadovaujantis Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. spalio 16 d. įsakymu Nr. A1-288 „Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. gruodžio 28 d. įsakymo Nr. A1-352 „Dėl Neigaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos struktūros, pareigybių sąrašo, pareigybių lygių ir kategorijų bei pareiginių algų (tarnybinių atlyginimų) koeficientų bei Neigaliųjų reikalų departamento direktoriaus pareigybės aprašymo patvirtinimo“ pakeitimo“ Departamente yra 4 skyriai: programų koordinavimo ir įgyvendinimo skyrius; finansų ir buhalterinės apskaitos skyrius, stebėsenos ir kontrolės skyrius; informavimo ir bendrųjų reikalų skyrius.

Žmonių ištekliai (etatai, kvalifikacija):

Departamento darbuotojai yra valstybės tarnautojai ir tarnautojai dirbantys pagal darbo sutartis. Departamento pareigybių sąrašė yra 18 pareigybių, iš jų 17 - karjeros valstybės tarnautojai, 1 – darbuotojas, dirbantis pagal darbo sutartis.

Darbo vietos kompiuterizuotos, veikia departamento tinklas. Visi valstybės tarnautojai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą.

Kvalifikacijai tobulinti sudaromi kvalifikacijos tobulinimo planai, kvalifikacijai tobulinti lėšų skiriama pagal valstybės tarnybos įstatymo nustatytas normas.

Planavimo sistema:

Vykdamas pavestas funkcijas ir įgyvendindamas Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metams programos priemones Departamentas įgyvendina 2 programas:

1. „Neigaliųjų socialinė integracija“, kurios tikslas - Gerinti neigaliųjų socialinę integraciją ir užtikrinti neigaliųjų teises plėtojant ir didinant neigaliųjų savarankiškumą, skatinant užimtumą ir jų socialinį aptarnavimą“.

2. "Socialinių paslaugų plėtra įstaigose prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos", kuri skirta užtikrinti Neįgalųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos funkcionavimą ir savalaikį Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos programos koordinavimą ir įgyvendinimą, kitų neįgalųjų socialinės integracijos politikos priemonių vykdymą.

Departamento vykdomos programos yra įtrauktos į Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos strateginį planą. Departamento planavimo sistema apima metinio veiklos ir strateginio planų rengimą, nacionalinės programos koordinavimą, neįgalųjų socialinės integracijos programoms lėšų paskirstymą, administravimą ir atsiskaitymą, investicinių projektų rengimą ir įgyvendinimą.

Finansiniai ištekliai:

Departamento lėšas sudaro Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos, kitos teisėtai gautos lėšos. Departamento lėšos naudojamos Nacionalinė žmonių su negalia socialinės integracijos 2003-2012 metams programos priemonių (kurių dalį įgyvendina neįgalųjų organizacijos ir valstybinės institucijos) ir kitų neįgalųjų integracijos politikos priemonių įgyvendinimui, Departamento vykdomų programų ir investicinių projektų įgyvendinimui, Departamento darbuotojų darbui apmokėti ir ūkinėms išlaidoms.

Departamentui skirtų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšų paskirstymo ir naudojimo sąmatą, suderinimą su Neįgalųjų reikalų taryba, kasmet tvirtina Socialinės apsaugos ir darbo ministras.

Departamento vykdomai Neįgalųjų socialinės integracijos programai 2008 metams patvirtinta 37693 tūkst. litų, iš jų 37693 tūkst. litų išlaidoms.

2008 metais Neįgalųjų socialinės integracijos programos priemonėms skirta:

1. 25325 tūkst. litų skirta plėtoti paslaugų ir veiklų neįgaliesiems prieinamumą, didinti neįgalųjų savarankiškumą ir skatinti jų įsidarbinimo galimybe;
2. 10148 tūkst. litų skirta mažinti neįgalųjų socialinę izoliaciją ir didinti fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumą;
3. 2193 tūkst. litų skirta gerinti neįgalųjų ugdymo galimybes ir pagalbą neįgaliesiems, auginantiems vaikus.

Apskaitos tinkamumas:

Apskaita vykdoma vadovaujantis atitinkamais Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais, atitinka statistikos ir sistemos reikalavimus.

Ryšių sistema:

Darbui naudojamos informacinės ir komunikacijos sistemos, veikia nauja Departamento interneto svetainė, elektroninis paštas užtikrina operatyvų bendravimą su valstybinėmis institucijomis, neįgalųjų socialinės integracijos programų vykdytojais. 2007 metais naujoms darbo vietoms planuojama įsigyti kompiuterinės ir organizacinės technikos.

Vidaus audito sistema:

Vidaus auditą atlieka Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vidaus audito skyrius. Valstybės biudžeto lėšų tikslinio panaudojimo kontrolę vykdo finansų, programų kontrolės ir stebėsenos skyrius.

SSGG analizė

Stiprybės:

Tarptautiniai teisės aktai, sukurtas teisinis pagrindas, valstybės audito rekomendacijų įgyvendinimas sudarys galimybę teisiškai užtikrinti tolygią neįgalųjų socialinės integracijos politikos priemonių plėtrą ir paslaugų bei socialinės paramos prieinamumą neįgaliesiems.

Stiprus neįgalųjų asociacijų sektorius aktyviai dalyvauja įgyvendinant Nacionalinės programos priemones, įtraukiant įvairių negalių (judėjimo, regos, klausos, intelekto, psichikos, kt) neįgaliosius.

Bendradarbiavimas su neįgalųjų organizacijomis, kitomis valstybės institucijomis ir įstaigomis bei savivaldybėmis didina galimybes identifikuoti neįgalųjų problemas ir operatyviai jas spręsti.

Silpnybės:

Egzistuojantis programų finansavimo modelis neužtikrina tolygaus paslaugų ir priemonių prieinamumo neįgaliesiems visoje šalyje.

Savivaldybės neaktyviai dalyvauja neįgalųjų socialinės integracijos procese, mažai iniciatyvų iš kitų valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų sprendžiant neįgalųjų problemas.

Teikiamų finansavimui programų paraiškų atitikimas keliamiems reikalavimams ir kokybė dažnai yra žema, ypatingai nedidelių ar neseniai įsikūrusių asociacijų tarpe.

Neįgalųjų asociacijų tarpe egzistuoja klaidingas finansavimo paskirties ir prioritetų suvokimas, kas apsunkina programų įgyvendinimą.

Nepakankami atskirų neįgalųjų asociacijų administraciniai gebėjimai įgyvendinant projektus ir atsiskaitant už panaudotas lėšas.

Galimybės:

Programų finansavimo modelio pakeitimas leis veiksmingiau panaudoti valstybės biudžeto lėšas ir parama pasieks daugiau neįgaliųjų.

Departamento struktūros ir veiklos reglamentavimo tobulinimas sudaro galimybes kokybiškai administruoti departamentui skirtas lėšas, koordinuoti neįgaliųjų socialinės integracijos priemones, vykdyti tarpinstitucinių programų stebėseną.

Griežtinama neįgaliųjų socialinės integracijos programų įgyvendinimo ir atsiskaitymo už lėšų panaudojimą kontrolė padės užtikrinti tikslinio lėšų panaudojimą ir didins veiklų efektyvumą.

Grėsmės:

Programų vykdytojai – neįgaliųjų asociacijos, gavę finansavimą, gali panaudoti lėšas ne pagal paskirtį ir paslaugos bei priemonės nepasieks neįgaliųjų.

Pareiškėjams neturint gebėjimų rengti kokybiškus projektus ir juos įgyvendinti, neteisingai vertinant finansavimo paskirtį ir prioritetus, didėja nepasitenkinimas dėl lėšų skirstymo.

„Spekuliacijos ir manipuliacijos negalia“ – prisidengiant neįgaliųjų vardu asociacijos siekia finansavimo projektams, skirtiems jų veiklai vystyti ir privatiems interesams tenkinti.

Kaip panaudoti stiprybes galimybėms įgyvendinti:

Tobulinti teisės aktus derinant juos su Neįgaliųjų teisių konvencija, Europos neįgaliųjų veiksmų planu 2006-2015 metams.

Įgyvendinant neįgaliųjų socialinės integracijos priemones įtraukti į neįgaliųjų socialinės integracijos procesą ne tik neįgaliųjų asociacijas, bet ir kuo plačiau savivaldybes, kitas ministerijas.

Kaip ištaisyti silpnų pasinaudojant galimybėmis:

Pakeisti Neįgaliųjų socialinės integracijos programų finansavimo modelį įtraukiant savivaldybes į neįgaliųjų socialinės integracijos procesą.

Stiprinti pareiškėjų ir programų vykdytojų gebėjimus – konsultuoti, organizuoti mokymus, skirtus paraiškų kokybei gerinti, mokyti administruoti lėšas ir tinkamai už jas atsiskaityti.

Kelti departamento tarnautojų kvalifikaciją, sudaryti galimybę susipažinti su geros praktikos pavyzdžiais administruojant Europos Sąjungos fondų paramą.

Kaip panaudoti stiprybes grėsmėms sumažinti:

Teisinė bazė, Valstybės audito rekomendacijos sudaro galimybę didinti neįgaliųjų integracijos priemonių efektyvumą ir plėtoti savivaldybių įtaką užtikrinant bendruomenėje paslaugų ir paramos prieinamumą neįgaliesiems, stiprinti bendradarbiavimą su neįgaliųjų problemas sprendžiančiomis institucijomis ir organizacijomis.

Užtikrinti paraiškų vertinimo, atrankos ir įgyvendinimo bei kontrolės skaidrumą ir viešinimą.

Stiprinti einamųjų metų vykdomų programų lėšų tikslinio panaudojimo finansinę ir veiklos kontrolę bei viešinti rezultatus.

Kokias silpnų reikia pašalinti, kad sumažėtų grėsmės:

Pakeisti neįgaliųjų socialinės integracijos programų finansavimo modelį ir įtraukti plačiau savivaldybes į neįgaliųjų socialinės integracijos proceso įgyvendinimą.

Gerinti teikiamų finansuoti paraiškų bei įgyvendinamų projektų kokybę konsultuojant ir mokant.

Tobulinti programų rengimo gaires, tikslinti remtinus veiklas ir prioritetus.

Institucijos misija

Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos misija – planuoti, organizuoti ir koordinuoti neįgaliųjų socialinės integracijos politikos priemonių įgyvendinimą siekiant sudaryti neįgaliesiems lygias teises ir galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime.

Institucijos strateginis tikslas

Kodas	Institucijos strateginio tikslo pavadinimas
01	Užtikrinti neįgaliųjų socialinės integracijos politikos priemonių įgyvendinimą siekiant neįgaliųjų socialinės integracijos į visuomenę.

Tikslo aprašymas

Gerinti neįgaliųjų socialinę integraciją koordinuojant ir įgyvendinant Nacionalinę žmonių su negalia socialinės integracijos programą bei kitas programas, skirtas neįgaliųjų problemoms spręsti bei vykdamas kitas neįgaliųjų socialinės integracijos politikos įgyvendinimo priemones.

Asignavimai ir numatomi finansavimo šaltiniai (tūkst. litų)

Ekonominės klasifikacijos grupės	Asignavimai 2007 metams	Asignavimai biudžetiniams 2008 metams			Projektas 2009 metams	Projektas 2010 metams
		bazinis biudžetas	pakeitimai/ naujas	iš viso		
1. Iš viso asignavimų	35120,3	39034		39034	39377	40541
-išlaidoms	33920,3	39014		39014	39347	40511
iš jų darbo užmokesčiui	585,2	812		812	812	812
-turtui įsigyti	1200	30		30	30	30
2. Finansavimo šaltiniai:						
2.1. Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas:	35120,3	39034		39034	39377	40541
Iš jų :						
-bendrojo finansavimo lėšos						
-ES lėšos						
- kitos specialiųjų programų lėšos						
2.2. Kiti šaltiniai						

3. Kita svarbi informacija:

Pagrindiniai rodikliai

Įstaigos	Teikiama programų	Etatai (skaičius vienetais)
1	2	18

Neįgalųjų reikalų departamento
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorė

Genovaitė Paliušienė